

Хас Хажыптың ұлықталған күні

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде Ш Халықаралық Фараби оқулары аясында «Әл-Фараби және қазіргі заман» атты Халықаралық Фараби форумы өтті жыл сайын дәстүрлі түрде сәуір айында өтеді. Халықаралық Фараби оқулары университет қабырғасында алғаш рет еліміздегі ең ірі ЖОО 80-жылдық мерейтойын тойлау аясында өткізілген-ді. Бұл дәстүр ғылым фестивалі форматында қайта жаңғыртылып, екі апта бойы жетекші отандық және шет елдік ғалымдардың қатысуымен ғылыми конференциялар, сессиялар, дөңгелек үстелдер, авторлық семинарлар, байқаулар өткізу дәстүрге айналды.

Халықаралық Фараби оқулары былғы жылы 3 рет өткізіліп отыр. Осы форум шеңберінде сәуірдің 13-інде ұлы ойшыл, ғалым және ақын Жүсіп Баласағұнның 1000 жылдық мерейтойына орай «Жүсіп Баласағұн шығармашылығының түркі әлемі мәдениетіне қосқан үлесі» атты ғылыми-теориялық конференция өтті. Іс-шараның жалпы мақсаты – жалпы ғылым дамуына жаңа шабыт беріп және көптеген зерттеу бағыттарында заманауи тұрғыдан ұлы ойшылдың шығармашылық мұрасының негізін ұғыну болып табылады. Биыл үшінші рет өткізіліп отырған «Фараби оқулары» Қазақстан тәуелсіздігінің 25 жылдығына, ЮНЕСКО аясындағы Яссауи жылына және Түрксой жариялаған Жүсіп Баласағұн жылына арналды.

Ұлттық университет қалашығында түркі әлемін дүбірлеткен ұлы жиынға Түркия, Башқортстан, Әзірбайжан, Қырғызстаннан ғалымдар келді. Алдымен шетелдік қонақтар университет аймағында орналасқан ғұлма бабамыз әл-Фараби ескерткішіне гүл шоқтарын қойып, рухына тағзым етті. Қонақтар мен іс-шараға қатысушылар Орталық Азиядағы ЖОО арасындағы ең үлкен кітапхана болып табылатын әл-Фараби университеттік ғылыми кітапханасы ғимаратында құрылған әл-Фараби мұражайының экспозициясымен танысты.

Түркі әлеміне танылған бұл конференцияны Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің ректоры, академик Ғалым Мұтанов ашты: «Құрметті конференция қонақтары, конференцияға қатысушылар! Өздеріңізге белгілі биылғы жылды ТҮРКСОЙ Халықаралық түркі мәдениеті ұйымы ұлы бабамыз Жүсіп Баласағұн жылы деп жариялап отыр. Конференцияның мақсаты – Жүсіп Баласағұнның асыл мұраларын заманауи тұрғыдан көпшілікке таныстыру. Ұлы ойшылдың «Құтты білік» туындысы оғыз-қыпшақ тілінде жазылған, 100-ден астам тілге аударылған, Әл-Фараби идеясымен үндес тамаша жауһар туынды деп саналады. Оның білім-ғылым туралы жазған еңбектері бүгінгі күні де өзектілігін жойған жоқ. Ғылым мен білім «Құтты білікте» адамзат үшін өте қажетті құндылық ретінде дәріптеледі. Сондықтан да ойшыл қоғамда білім мен ғылымды дамыту арқылы адамды тәрбиелеуге шақырады. Ойшыл үшін білім – өмірлік мұрат, сәулелі шамшырақ. Осы үлкен шараны

ұйымдастырып жүрген Бас хатшысы Дүйсен Қорабайұлына ерекше алғысымды білдіремін».

Бас хатшы Дүйсен Қасейінов конференцияға қатысушылар алдына шыққанда, дүйім жұрт ерекше ықыласпен қарсы алды. Оның бір себебі – осы халықаралық жиынды ұйымдастыруға бірден-бір мұрындық болған ТҮРКСОЙ Халықаралық түркі мәдениеті ұйымы.

Дүйсен Қасейінов: «Қадірлі ректор, ардақты ағайын! Бұл шараны біз Қазақстанның Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арнап отырмыз. Ақтөбе қаласында дүниеге келген ұлы ойшыл Жүсіп Баласағұн ұлы хас хажып атанған әлемдік деңгейдегі ірі тұлға. Ол – түркі дүниесінің ойшылы әрі сөз зергері. ТҮРКСОЙ ұйымы осы конференциямен тоқтап қалмайды, Түркия, Қытай сынды елдерде Жүсіп Баласағұнның 1000 жылдығына орай бірқатар шаралар өткізуді жоспарлап отырмыз. Баласағұнның 1000 жылдығына арналған жиын дәл қазір әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде өтіп отырғаны жайдан-жай емес. Соңғы жылдары университет түркі құндылықтарын зерттеуге белсене кірісті, түркі тілдес елдермен жақсы қарым-қатынас орнатуда бірқатар жұмыстар жасап жатқаным көріп отырмыз, куәсі де болып жүрміз. Олай болса, осы сәтті пайдаланып баршаңызды атаулы мерекемен құттықтап, алдағы уақытта толағай табыстар тілеймін. Бүгінгі тарихи жиынды ұйымдастырып, ұлы тұлғаның рухын асқақтатқан университет ректоры Ғалым Мұтанұлына және өзге де қатысушы қонақтарға ТҮРКСОЙ ұйымы атынан үлкен алғысымды айтамын. Сөзімді ұлы бабамыздың сөзімен аяқтағым келіп тұр: «Уа, адамзат, жақсылыққа ұмтыл!».

Бұдан кейін сөз алған Түркия Республикасының Алматы қаласындағы Бас консулы Рыза Қаған Йылмаз бен Қырғыз Республикасының Алматы қаласындағы консулы Гүлнұр Нарматовалар өз құттықтауларын қонақтар мен қатысушыларға арнады.

Келесі құттықтау Стамбул мәдени орталығының директоры Жерми Байрамға (Turk osakları) берілді, ол өзімен бірге теңіз асып, кітаптар арқалап келген екен, оларды ректорға табыстап, Әл-фараби атындағы кітапханаға сыйға тартты.

Одан әрі пленарлық мәжілісте шет елден келген ғалымдардың баяндамалары тыңдалды. Баку мемлекеттік университеті түркі әдебиетінің тарихы кафедрасының меңгерушісі, фил.ғ.д., профессор Рамиз Аскеров «Құтты білік» шығармасының Әзірбайжанда зерттелуі» тақырыбындағы баяндамасында көптеген жақсы ойлармен бөлісті.

Бұдан кейін 90-ның тұғырына шыққан әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дің профессоры, т.ғ.докторы Уахит Хамзаұлы «Жүсіп Баласағұнның кіндік қаны қазақ жерінде тамған» деген тақырыпты көпшілікке слайдпен таныстырды. Көп жылдар бойы археологиялық сапармен Ақтөбені 42 жыл қазғаны туралы, сырсыз қазан, қыш ыдыстар т.б. құнды заттардың табылғанын баяндады, Ақбешім қаласының орнын схемамен көрсетті. Сөз соңында университет ардагері Жүсіп Баласағұнның кіндік қаны Ақтөбе жерінде тамған дегенді шегелеп айтты және мақаласы жарияланған «Түркістан» газетін қонақтарға таратты.

Гази университетінен келген ТУРКИЯТ түркі халықтарын зерттеу орталығының директоры, PhD, профессор Хюлия Касапоғлу Жендел: «Анадолыдан Дешті қыпшақ даласына алыстан ат терлетіп келдім, баршаңызға сәлем!» деп сөзін қазақша бастап, жиналған халықты бір серпілтті. Профессор Хюлия ханымның «Түркі халықтары мәдениетінің тарихы және «Құтадғу білігі» атты баяндамасы ерекше тартымды болды, бір жағы көпшілікке түсінікті қазақша сөйлегендіктен болар.

Қырғыз Республикасының Ұлттық академиясының вице-президенті фил.ғ.д., академик Абылдажан Акматалиев *«Жүсіп Баласағұн және жаңа қырғыз әдебиеті» тақырыбында баяндама жасады және де бұл ескерткіштің жазылу тіліне тоқталды: «Дүйнөлүк адабияттағы эң баалуу адабий эскерткичтердин бири – «Куттуу билим» дастаны. Бул чыгарманын кайсы тилде жазылгандыгы жөнүндө окумуштуулар арасында бүгүнкү күнгө чейин кызуу талаш-тартыш-тардын аягы басыла элек. Ошентсе да көпчүлүк пикир айтуучулар чыгарма байыркы түрк тилинде жазылгандыгын далилдеп келишет. «Куттуу билим» түрк элдеринин, анын ичинде кыргыз элинин мактаныч менен туткан, жападан жалгыз орто кылымдагы көөнөрбөс жазма чыгармасы»* деп сөзін аяқтады.

Осы пікірдің жалғасындай мінбеге университеттің ұстазы, ф.ғ.докторы, профессоры Берікбай Сағындықұлы шығып, «Құтадғу білігі» шығармасының оғыз-қыпшақ тілінде жазылғанын дәлелдеді. *«Біз лингвостатистикалық және лингвотекстологиялық зерттеулерге сүйене отырып, «Құтадғу билиг» көне түркі әдеби тілінің оғыз-қыпшақ вариантында жазылған деп танимыз. Э.Н.Нәжіптің пікірінше, оғыз атауын қос сөздің алдына шығарсақ, «оғыз элементтері қыпшақ элементтеріне қарағанда көбірек», керісінше, қыпшақ атауын алдына шығарсақ, «оғыз элементтеріне қарағанда қыпшақ элементтері көбірек» деген мағына береді. Осы пікірді қаперге аламыз. Қазақ тілінің даму, өзгеру, қалыптасу, қайта қалыптасу кезеңдерін айқындауда «Құтадғу билиг» ескерткішінің маңызы өте зор. Жас ғалымдар болашақта «Құтадғу билигтің» оғыз-қыпшақ тілінде жазылғанын ғылыми жұртшылыққа мойындатады деп есептеймін»* деп ескерткіштің зерттелуін жас ғалымдарға үміт артты.

Ресей Ғылым Академиясы Уфадан Тарих, тіл, әдебиеті институты Ежелгі әдебиет бөлімінің меңгерушісі тарих ғылымының кандидаты Ахат Салихов – «Ахмет Заки Валиди Тоған тапқан «Құтты білік» еңбегінің Наманған тізімі туралы» атты баяндамасын оқыды. *«Мең йыл элек төрки әзәбиәтенәң иң матур үрнәге булған “Құтадғу белек” поэмаһының авторы Йософ Баласағуни донъяға килә. Ижад иткән әҫәрендә ул тыуған халқы тормошо, көнкүреше, рухи байлығының бөтә нескәлектәрен бирергә тырыша. Шуның арқаһында төрки мәзәниәтенә мәңгелек һәйкәл булырлы К әҫәр тыуҙыра. Халқына дан йырлаган шағирҙың ижады, әйткән фекерҙәре, теркәгән мәғлүмәттәре, кулланған әзәби алымдары даими иғтибар үзәгендә*

буласа к. Уның тыуған ягына алыс булмаған Алматы қалаһында үткәреелген халық-ара конференция быны тағы бер тап кыр дәлилләй» деді.

ҚазҰУ мен халықаралық ТҮРКСОЙ ұйымы бірлесе ұйымдастырған шара Шығыстану факультетінің ТҮРКСОЙ кафедрасында жалғасын тапты. Жүсіп Баласағұн шығармаларын талдау мақсатында ұйымдастырылған секция жұмысын ф.ғ.к, профессор, ТҮРКСОЙ кафедрасының меңгерушісі Асқар Тұрғанбаев жүргізді. Секция жұмысына Түркия, Оңтүстік Корея, Әзірбайжан, Башқұртстан, Қырғызстаннан шетелдік ғалымдар, ҒЗИ директорлары, университеттің профессорлық-оқытушылар құрамы, БАҚ өкілдері, отандық ғалымдар, докторанттар, магистранттар және студенттер белсене қатысты.

Түркиядан келген бір топ ғалымдар PhD, профессор Мустафа Саид Кыймаз (Адиянам университеті), PhD, профессор Гүлжанат Кұрманғалиева Ерджиласун, (Гази университеті), PhD, профессор Фатих Мехмет Шекер (Стамбул университеті), Қырғызстаннан келген жас ғалымдар ф.ғ.к Колбаева Мээрим Курманбековна, Жазгул Тойчубекқызы, және қазақстандық ғалымдар Дандай Ысқақұлы, Жақыпбек Алтайұлы, Жақан Молдабеков, Өтеген Күмісбаев, Салтанат Айбергенова, Алимжан Хамраев, Ерболат Баятұлы құнды пікірлермен бөлісті.

Халықаралық конференцияның соңында резолюция қабылданды. Қарарда Қазақстан және шет елдерде Жүсіп Баласағұнның тарихи мұраларын зерттеуді жалғастастырудың қажеттілігі, түркітілдес халықтардың ынтымақтастығы жемісті болу үшін қолайлы жағдай жасау, жалпы түркілік мұраларды қалпына келтіру, жандандыру жұмыстарын жүргізу, тарихи-мәдени кешенді асыл мақсаттарды жүзеге асыру үшін нақты жағдайлар туғызу; тарихи және заманауи байланыстарды жандандыру, Қазақстан Республикасының тарихы мен мәдениетін насихаттау, жастарды рухани-адамгершілік және отансүйгіштік рухта тәрбиелеу, көне және жаңа мәдени құндылықтарды сақтап қалу туралы айтылған.

Жиналғандар алдында факультет деканы, ф.ғ.д., профессор Баян Жұбатова *«Біз – түбі бір түркіміз. Түріктік әлемдегі түбірлес, тектес асыл рухани қазыналар Президент Нұрсұлтан Назарбаев ұсынған «Мәңгілік Ел» ұлттық жобасынан табиғи жалғасын тауып, жаңғырғанын аңғарамыз. Адамзаттың, түркі әлемінің рухын жаңғыртар, жаңартар ұстанымдар мұнымен шектелмейді. Ортақ тарихымыз бен мәдениетімізге назар аударып, күш-жігерімізді сарқа жұмсап зерттейтін уақыт жетті. Ендеше, осы бағыттағы әрекет пен еңбегіміз жемісті болсын, инемен құдық қазғандай ғылыми жұмыстарымыз мен табыстарымыз көп болғай!»* деді.

Конференция соңында қатысушыларға сертификаттар мен ТҮРКСОЙ тарапынан алғыс хаттар табысталды.

«Конференция жогорку деңгээлде өттү. Бизди жылуу кабыл алғаныңыздар үчүн чоң ыраазычылык билдиребиз!» деді конференцияға қатысушылардың бірі қырғызстандық жас ғалым Жазгул Тойчубекқызы.

Келген қонақтар ризашылықтарын білдіріп, қимай қоштасты, естелікке фотоға түсті.

Қазақстанда ұлы ойшыл, ақын және ғалым Жүсіп Баласағұн шығармашылығын түркі мәдениеті халықаралық ұйымымен (ТҮРКСОЙ) бірге өткізген арналған тұңғыш халықаралық конференцияның Ұлттық университетте өткендігін мақтаныш сезіммен атап өтеміз.

Гүлжамал Қортабаева Қыдырбайқызы
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Шығыстану факультеті
ТҮРКСОЙ кафедрасының доценті, филол.ғ.к

کتابخانه
کتابخانه